

Översikt över läkarförfattade böcker

Berättelser av läkare 1997

Som tidigare år har Lars Erik Böttiger gjort en resumé av författande läkares litterära produktion under det gångna året.

»Berättelser» heter Eva Ströms senaste bok, som utgör en stark fortsättning på hennes allt mer övertygande författarskap. Berättelser har också i år skrivits av många svenska läkare, berättelser av skilda slag – om huden och växterna (Alf Björnberg et al), poetiska reflexioner kring läkekonsten (Pia Dellson), sjukjournal av cancersjuk läkare (Lars Erik Lörelius) och P C Jersilds funderingar över »Darwins ofullbordade». Naturligtvis finns det också romaner, bl a av den väl etablerade Staffan Seeberg och av den unge »nye» läkarförfattaren Per Simonsson.

I motsats till förhållandet under senare år har dessa böcker kommit ut relativt tidigt under året och undan för undan anmälts i Läkartidningen. Här bifogas en förteckning över de läkarförfattade böckerna med uppgift också om i vilket nummer av Läkartidningen man kan hitta recensionen. (Ruta).

Sedan jag redan skrivit den här artikeln har jag fått kännedom om Carl magnus Stols tredje bok för året. Den heter »Kaos och kunskap. Medicinens historia till år 2000» och är utgiven på Studentlitteratur.

Jag har inte själv hunnit bekanta mig med den, men kollegan Per-Henrik Magnusson skriver om den i Överläkaren 5/97: »Stolt har skrivit en viktig bok genom sitt breda anslag och rikedom på kunskaper. Den bör bli ett obligatorium för läkare som kommit en bit på väg i sina studier. Den är också viktig för de läkare som vill reflektera över vad som sker idag i samhället och inom diagnos, vård och behandling, eftersom den blir en bas från vilken man kan betrakta dagens paradigm.»

Andersson och Haugen representerar övriga Norden

Det är naturligtvis inte bara svenska

läkare som skrivit viktiga böcker. Går vi österut hittar vi i Finland landets kulturminister Claes Andersson, som skriver på svenska, och som är inte bara en flitig författare, nu med sin, jag tror, 16:e diktsamling »En lycklig mänska» – utan även statsråd, miljökämpe, psykiater och jazzmusiker.

Går vi västerut hittar vi Paal-Helge Haugen, den norske läkarförfattaren som skriver på nynorsk. Till Trondheims 1000-årsjubileum, som firades i Nidarosdomen i Trondheim, har han skrivit »Nidaros – ett dramatiskt oratorium», till musik av Arne Nordheim.

Oratoriet börjar med att det från alla håll inne i kyrkan kommer psalmsjungande människor, både i nutidens vardagskläder och i gamla dräkter. De samlas i mittskeppet, kommer till ro och sjunger om tilltro till Gud och ber sin brinnande bön. Så inträder den vandrande munken, Jon Munk. Han sjunger om tidens gång, om staden dit han kommit. Han vill tränga igenom den stora porten men hindras av en kvinna från vidderna, en olycklig kvinna – »finns det en eneste sorg jag ej känt». Tre barn har hon fött, alla har dött, men hon vill ändå vara med Gud på uppståndelsens dag. Ett gossebarn kommer genom kyrkan. Han sjunger om att han blivit väckt av en droppe dag, att våren kommer, att han vaknat – går genom kyrkan och försvinner igen. Jon Munk vittnar om änglar och gudstro, och oratoriet slutar med en ny dags gryning: »...och nyfödd står en morgon, skälvande av liv».

Det är ett mäktigt dikterverk att läsa, än mäktigare när det framförs i sin musikaliska form i en stor katedral.

Bokutgåvan är försedd med originalillustrationer av Håkon Bleken.

Antunes och Sacks, stora internationella läkarförfattare

Från Portugal och Antonio Lobo Antunes, en av dagens stora läkarförfattare på den internationella marknaden, kommer i år »Handbok för inkvisitorer», Antunes femte stora roman under 1990-talet, hans elfte sammanlagt. Den mäktige ministern i diktatorn Salazars regering, Francisco, drabbas av en katastrof när hustrun överger honom för en annan. Mats Gellerfelt, som följt hans författarskap, skriver i Svenska dagbladet (24 september) att »läsaren sugs in i ett svart universum – där Antunes som en

Läkarförfattade böcker

Inom parentes ges numret på det hälften av Läkartidningen där anmälan finns, samt siduppgift.

1. Claes Andersson. **En lycklig mänska.** (28–29:2581)

2. Antonio Lobo Antunes. **Handbok för inkvisitorer.** (Se artikeltexten)

3. Alf Björnberg, AnneMarie Björnberg, Eva Tegnér. **Huden och växterna.** (35:2968)

4. Lars Erik Böttiger. **Gransäter – ett sommarhus berättar.** (34:2805–9)

5. Pia Dellson. **Klinisk blick. Reflexioner kring läkekonsten.** (35:2966)

6. Ole Fyrand. **Det gåtefulle språket. Om hudens kommunikation** (på norska). (50/96:4664).

7. Paal-Helge Haugen. **Nidaros – ett oratorium.** (Se artikeltexten)

8. P C Jersild. **Darwins ofullbordade.** (28–29:2579–80 och 30–31:2669)

9. Nils-Erik Landell. **Trädgårdsmästaren Linné.** (24:2308)

10. Lars-Erik Lörelius. **Journal 3904. Ändå finns livet kvar.** (26–27:2488)

11. Oliver Sacks: **De färgblindas ö.** (Se artikeltexten)

12. Staffan Seeberg. **Lauras ansikte.** (28–29:2580–1)

13. Per Simonsson. **De skeppsbrutnas tid.** (28–29:2579)

14. Carl Magnus Stolt. **Sökandet efter Lycksalighetens ö.** (28–29:2579)

15. Carl Magnus Stolt. **Honungs-samlaren.** (42:3778)

16. Carl Magnus Stolt. **Kaos och kunskap. Medicinens historia till år 2000** (Studentlitteratur)

17. Eva Ström. **Berättelser** 44:3989.

orolig fågel kretsar över sina portugisiska och allmänmänskliga teman.» »Romanen har», fortsätter han, »vindlande intriger och en mångfacetterad örnblick över Portugal som socialt, politiskt och psykologiskt fenomen». I ett växelspel av röster tecknar Antunes ett oförglömligt människoporträtt. Det växer till ett

Författare

LARS ERIK BÖTTIGER
professor, Saltsjö-Boo

panorama över en epok i Portugals historia, då diktaturen förvred människors sinnen. En stor bok.

Oliver Sacks nya bok »De färgblindas ö» kommer nu på svenska. Jag skrev om den engelska upplagan under strecket i SvD (21 februari) och citerar i korthet mig själv: »Oliver Sacks är en märklig man – han är engelsman men lever och verkar i USA. Han är ö-älskare och bor själv på City Island, en liten ö i New York City, han är amatörbotanist med förkärlek för ormbunkar och kottepalmer, han skriver om svåra medicinska problem, är succéförfattare med stora framgångar världen över.

Nu har han fångslats av de färgblindas problem och bl a märkt att han under sina egna migränattacker ibland får försvagat färgseende. Han börjar undra över hur livet skulle te sig för den som vore född färgblind, den som aldrig sett färg. När han så får veta att det i Stilla oceanen finns öar där en ärftlig och medfödd total färgblindhet förekommer hos en stor del av befolkningen, blir lockelsen för Oliver Sacks, på för honom typiskt sätt, oemotståndlig. Han måste resa dit och med egna ögon studera denna folkgrupp. På ön Pingelap är en tredjedel av invånarna bärare av anlaget för färgblindhet och 8–10 procent av befolkningen lider av 'maskun', som tillståndet kallas lokalt, akromatopsi. Orsaken är att tapparna saknas eller inte fungerar, vilket gör att individen med maskun inte ser färger, men också är extremt ljuskänslig och har mycket låg synskärpa.

Ändå kan befolkningen med maskun hjälpa de besökande västerlänningarna att inse sina begränsningar. 'Hur kan du se när en banan är mogen, när du inte kan se att den är gul?' frågar den amerikanske ögonläkaren sin guide, som själv led av maskun. Som svar får han en grön banan, som är helt mogen och smaklig. 'Vi ser, vi känner, vi luktar, vi vet! Vi tar allt i beaktande. Ni ser bara på färgen.'»

Oliver Sacks funderar över den västerländska medicinens ofullkomligheter. Sjukvården i Stilla Oceanens övärld brottas med samma problem som man gör i den västliga världen.

Han får också studera en egendomlig, men nu sakta försvinnande, nervsjukdom i övärlden. Den kallas lokalt för »lytico-bodig» och består av två former, en förlamningssjukdom, som liknar amyotrofisk lateralskleros, och »bodig» som ter sig som en stel Parkinsonism. På Guam svarar sjukdomen för 10 procent av dödsfallen men ingen vet vad

sjukdomen beror på. Som sagt, den håller på att försvinna, ingen född efter 1952 har visat symtom på »lytico-bodig». Det ser ut som om sjukdomen skulle ta sin hemlighet med sig i graven.

Den sista delen av boken beskriver och diskuterar de från fjärran forntid kvarlevande växtarterna, framför allt cykaderna eller kottepalmerna.

»De färgblindas ö» är utan tvivel Oliver Sacks bästa bok. Den förmedlar en djup mänsklighet, en enhet med och förståelse för människor och natur, för livets villkor, som är större än i tidigare verk. Men Sacks beskriver och filosoferar även över jordens utveckling, samtidigt som han ställer den västerländska medicinens många gånger helt otillfredsställande beteende som kontrast till denna ursprungliga miljö och dess invånare till det uråldriga liv på öarna, som han känner sig alltmer förenad med och innesluten i.

Eva Ström har en nisch inom radioteatern

Jag började min översikt med Eva Ström och slutar med henne. Hon har i höst också fortsatt sin framgångsrika linje att skriva radiodramatik. Pjäsen »Det donerade hjärtat» framfördes i oktober i P 1. Jag citerar några rader ur Lars Rings positiva recension i SvD (13 oktober). »Eva Ström har en egen nisch inom radioteatern. Med jämna mellanrum skriver hon korta, lyriska impressioner som ofta är direkta avtryck av nuet. 'Det donerade hjärtat' är en text som fäster sig kardborrelikt och sitter kvar och svider. Formuleringar, fysisk poesi, ironier – Eva Ström är läkarutbildad och van att hitta anatomier, här söker hon den som är samtiden.» •

Fortfarande bästa svenska läroboken i medicinsk etik

Holsten Fagerberg, Erwin Bischofberger, Lars Jacobsson, Gunilla Lindmark: **Medicinsk etik och människosyn**. 4:e uppl. 384 sidor. Stockholm: Liber, 1997. Pris ca 340 kr. ISBN 91-47-04842-5.

Recensent: Tore Nilstun, docent, enheten för medicinsk etik, Lunds universitet

Första upplagan av »Medicinsk etik och människosyn» utkom 1984. Den kommer nu i en fjärde uppdaterad upplaga med ett nyskrivet kapitel om människosyn och klinisk genetik.

På samma sätt som i tidigare upplagor ägnas stort utrymme åt att klargöra de etiska frågornas medicinska bakgrund. Detta är helt i linje med bokens syfte »att informera om fakta, peka på problem och göra etiska överväganden för att underlätta valet av egen ståndpunkt».

I boken uttrycker författarna också ofta etiska ställningstaganden, i några fall mycket känsloladdat.

Så länge det är frågan om relativt okontroversiella normer och värderingar, åtminstone bland hälso- och sjukvårdens olika aktörer, är detta knappast något problem. Det kan rent av uppfattas som en angelägen uppgift att i en lärobok som denna bidra till den yrkesetiska socialiseringen.

Vissa ståndpunkter alltför kategoriska

Situationen blir mer problematisk när ståndpunkterna är föremål för debatt. I en lärobok bör då tonläget vara något mer ödmjukt.

Två exempel: »Eftersom ett barn behöver både en mamma och pappa, finns skäl för att begränsa inseminationen till ett fast och bestående heterosexuellt parförhållande» (sidan 144) och »Eftersom i båda fallen avsikten finns att döda, är den etiska skillnaden mellan de båda formerna (aktiv och passiv eutansi) dock irrelevant» (sidan 229).

Det finns hederliga och kompetenta personer som ifrågasätter båda dessa uppfattningar. Författarna borde därför försiktigt ha skrivit något i stil med »Enligt vår uppfattning ...».

Mest relevant för läkarstudenter

Dessa kritiska anmärkningar ändrar emellertid inte helhetsintrycket. Enligt min uppfattning är boken fortfarande den bästa allmänna läroboken i medicinsk etik som finns på svenska. Den torde dock upplevas som något mer relevant för läkarstuderande än för studerande inom andra vårdyrken. •